تەوەری فێمینیزم و، بزووتنەوەی فێمینیستی کورد

ڕوخساری ژانووسی ژنبوون لە کوردستاندا

بەیان عەزیزی

jineftin.krd

ئەم وتارەی دەیخوێننەوە، وەڵامی نووسـەر و چالاکی ژنان (بەیان عەزیزی)یە بۆ (تەوەری فێمینیزم وەک کۆنسێپت و بزووتنەوە و، فێمینیستی کورد) لە ئامادەکردن و سەرپەرشتی کردنی (ڕۆزا شێخانی) بۆ ماڵپەڕی ژنەفتن.

ماڵپەڕی ژنەفتن ٢٠٢٢

jineftin.krd

پرسیارە ساکارەکان زۆر جار ئاڵۆزترین و گرنگترین باسەکان بەدوای خۆیاندا دەهێنن. لەژێر پێستی ئاشناترین پرسیارەکانیشدا دنیایەک باسی نووستوو بوونی هەیە کە دەکرێ لێک بدرێتەوە. پرسیارەکانی تەوەری فێمینیزم لە لایەن ژنەڤتنەوە بەم ڕستانە دەست پێ دەکات: وا دەردەکەوێ نەک تەنیا لەنێو خەڵک بەگشتی بەڵکوو لەنێو نووسەران و خاوەن ڕا و چالاکان و تەنانەت ڕێکخراوەکانی ژنانیشدا فێمینیزم چ وەک چەمک چ وەک بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی و سیاسی و ڕەوتێکی خەباتکردن، هەروەها فێمینیست بوونیش بە لاڕێدا چووە. ئەم ڕستانە پێشاندەری ئەو ئاڵۆزییە کە تا ئێستاش لە ئێپیستمۆلۆژی چەمکی فیمینیزم و پێناسە و شیکردنەوەی لە کوردستاندا هەمانە. لەم وتارەدا دوو مەبەستی سەرەکی ڕەچاو دەکەم کە یەکەمینیان پۆلێنکاریی هەوڵەکانی لایەنگریی لە مافەکانی ژنانە بەم سەرنجەوە کە کاتێک باس لە لایەنگرانی ئەم قوتابخانە فکرییە دەکەین دەبێ ئەم پۆلێنکارییە بەم شێوە باس بکەین کە هەموو ئەندامانی ئەم گرووپە ژنان نین، بەڵکوو ژمارێک لە پیاوانیش دەگرێتەوە و هەروەها گرووپێک لە ئەندامانی سەر بە LGBTیش لەبەرچاو دەگرین کە هاوکات هەم بۆ مافەکانی خۆیان و هەم بەتایبەتی بۆ بزووتنەوەی فێمینیستی (ئەگەر بتوانین لە کوردستاندا پێناسەی بکەین) هەوڵ دەدەن. مەبەستی دووهەمیش نیشاندانی ئەو قەیرانە ئێپیستمۆلۆژییەیە کە لە دەڤەری پێناسەی ژن بوون و ئۆبژە-سۆبژەبووندا تووشی بووین.

فێمینیزم؟ نا، تکایە!

ریچارد ڕۆرتی لە فێمینیزم، ئیدئۆلۆژی و بنەماشـــکێنییدا ئەم باوەڕە شـــی دەکاتەوە کە ئەگەر لە ڕۆژگاری ئەمرۆماندا، مارکس و ئەنگڵس زیندوو ببوونایەوە، بە ڕاســـتی گاڵتەیان دەهات بە گەلێک لە تیۆرییەکانی فێمینیزمی هاوچەرخ و شـــێواز و ئامانج و کارکردەکانی بە هەمان شـــێوە کە بە فۆیەرباخ و هێگل و بۆئێر پێدەکەنین. دەیانوت تیۆریســـیەنە فێمینیســـتەکان وشـــەی "فێمینیزم"یان کردووە بە بابەتێکی ڕەها و تا ئەو کاتەی کە نەبێت بە حزبێکی شـــۆڕشـــگێرانەی داڕێژراو، چاوەڕوانی لەمە زیاتریشـــی لێ ناکرێـت. ڕۆرتی پـاشـــان بـاس لەوە دەکـات کە ئەمڕۆکە فێمینیزم زیـاتر لەوەی شـــۆڕشـــگێڕانە بێت بووەتە بزووتنەوەیەکی ڕیفۆرمیســـت و ئامانج گەلێکی دیاریکراوی هەیە و لە باری ســـیاســـییشـــەوە خۆی یەکلا نەکردۆتەوە و مەبەســـتەکانیشـــی وەها پلانســـازی کراوە کە بەدەســـتهێنانی ئەســـتەم نەبێت و کەمترین هەزینە و زۆرترین چێژ نەک دەســتکەوتی هەبێت. لە ڕاســتیدا ئامانجەکانی فێمینیزم زۆرترین هاوشـێوەیی لەگەڵ بزووتنەوەی ســـڕینەوەی کۆیلایەتی لە ســـەدەی هەژدەدا هەیە تـاکوو بزووتنەوەی مارکسیزم لە سەدەی نۆزدەدا. هەمووان دەیانزانی کە سیستمی کۆیلایەتی لە ڕوانگەی ئەخلاقی مەزن چ کارەســـاتێکە و تـا چ ڕادە دژە مرۆییە. لە هەمـان کـاتدا زۆرێک لە لایەنەکان لەم سیستمە ئابوورییە کەڵکیان وەرگرت و گەیشتنە قازانجیکی مەزن. ئەگەر قیاســەکەمان ســادە بکەینەوە دەردەکەوێت کە ئەمرۆکە بۆ نموونە نایەکســانی مووچە بەرامبەر بە کـاری یەکســـان لەنێوان ژن و پیـاودا و نەبوونی عەداڵەت بۆ خوێنـدن، دەســـتکەوتی ئـابووری و دەرفەتی کـار و خۆ پێگەیـانـدن لەنێوان ئەم دووڕەگەزە لە ڕوانگەی ڕای گشـــتییەوە چەندە بە ناحەز ناو دەبرێت لە هەمان کاتدا دیســـان بەرهەم دێتەوە و ئەم ســـازکردنەوە بۆ چەندین هەزار و چەندین ملیۆن پیاو بەســـوودە. باســـی بنەڕەتی لەســـەر ئەمەیە کە تێکدانی بنەماکانی نایەکســـانی و پرســـیارکردن لە چییەتی دەســـەلات و ئەو میکـانیزمـانەی کە عەداڵەت بەلاڕێـدا دەبەن، دەبێ مەبەســـتی بزووتنەوەیەکی شـۆڕشـگێرانە بێت نەک چاکسـازیی لە هەمان سـیسـتمی دروسـتکردنی

کۆیلە و ژنی بندەســـــتە یان وەرگرتنی بودجە لە دەســــەڵاتێک کە خۆی پێکهێنەری هەڵاواردن و توندوتیژی ســتراکچێری دژ بە ژنە. دەکرێ مەبەســتی ڕۆرتی ئاوەها لێک بدەینەوە کە بۆ نموونە باس لە نەبوونی عەداڵەت بەرامبەر بە ســزای کوشـــتنی ژن بە ناوی شـــەرەف دەکرێت، ئەم بابەتە بە دیاردەیەکی ناحەز و دژ بە ئەخلاقی گشـــتی ناو دەبرێت و ڕەخنە لە سیســتمی دەســەڵات و یاســا دەگیردرێت کە بۆچی بۆ وێنە پیاوی بکوژ دوای ســێ مانگ ئازاد دەکرێت؟ لە هەمان کاتدا هیچ هەوڵێکی بنەڕەتی و ڕادیکاڵ بۆ لابردنی ئەم مادە و تەبســەرە یاســاییانە نادرێت کە پێکهێنەری ئەم دۆخەن یان ئەو میکانیزمە پتەوانە بۆ گۆڕانکاریی ڕادیکاڵ لەناو فەرهەنگدا ناچەسپێت کە ئەم بارودۆخە یەکلا بکاتەوە. کەواتە بەو لێکدانەوەی ڕۆرتی ســـــەبارەت بە پیاوســـــالاریی دەیکات کە دەڵێت دێوەزمەیەکی زۆر بەهێز و گەورەیە، زۆر قەبەتر و توندتر لەوەی وێنا دەکرێت و هەر کەســـیش کە "مێدۆســـــا" بێت، ســـەری دەبرێت و هەموو هێزەکەی لەناو دەبات. دەســەڵاتی مێدۆســا و گۆرگەن بوونی لە لایەن "پێرسێئۆس"ەوە تێکدەشکێت و ســەری دەبڕدرێت. کەواتە هەموو باســەکان لەســەر فێمینیزمی بناغە هەڵوەشێن و دامەزرێنەری دووبارەی چەمکەکان بێئەنجامە و دەتوانین بیر لە ســێبەری فێمینیزم بکەین لەم کات و شوێنەی ئێستاماندا.

پۆلێنکاری هەوڵەکان

بە گەلێک تۆلێرانس و لێبوردەییەوە دەتوانین گشـــــت هەوڵ و ئامانج و هیوا وپلانەکانی کەســـانێک کە بە شـــوێن یەکســـانی و دامەزراندنی بنەماکانی عەداڵەتن بە فێمینیزم ناو بەرین و بیبخەینە خانەی تەواوی ئەو شـــتانەی کە لە ئێســـتادا هەمانە و دڵخۆشـــمان دەکات. خاڵی گرنگ لەم باســـەدا ئەوەیە کە ئەم تێگەیشـــتنە لە فێمینیزم بەرەو لای

دەرکێکی ڕیالیستیمان دەبات لە چەند لایەنەوە وەک نەژاد/نەتەوە، چین و جێندەر کە لە ڕوانگەی ئینتەرسێکشوالیتەوە خالّی سەرەکیین. ئەم خالانەش چ لە باری چییەتییەوە واتە (essential) و چ لە باری شێکارییەوە لێک جودا ناکرێنەوە. بابەت گەلێکن کە دەلالەتی ڕاستەقینەی کۆمەلایەتی، سیاسی، فەرهەنگی و ئابووری و ئیدئۆلۆژیکیان هەیە لەناو چارتی تایبەتدا. هەموو ئەم بابەتانە کاریگەریەتی ماددی و کۆمەلایەتی بەهێزییان هەیە کە ڕێگەی تایبەتی خۆیان دادەڕێژن. فێمینیزم ئەگەر لە هەوڵ بۆ سڕینەوە نایەکسانی و بێعەدالەتیدا هاوبەش و یەک قەبارە بێت بەلام لە ژێ-سیاسییەکانیدا لێک جودا دەبێتەوە و تایبەتمەندی ناوچەیی بەخۆوە دەگرێت. فوکۆ لە ١٩٧٠ دا چەمکی ژێ-سیاسی(بیۆسیاسی) بەربلاوتر کرد و باسی لە سەپاندنی دەسەلات بەسەر ژیاندا کرد. پاشان ئەو پرۆسە مێژووییانەی لێک داوەتەوە کە ژیان لەوێدا دەبێتە سەنتەر و خالّی ناوەندی ستراتێژییە سیاسییەکان و دەسەلات چنگی دەخاتە ناو قورگی ژیانەوە. فۆکۆ ئاماژەی بە ڕۆلّی دەسەلاتداوە لە بواری جەستە و حەشیمەت و پاراستن یان سڕینەوەی جەستەکان و هەروەها دەستەمۆکردنیان. چەمکی عەدالەت، سیاسەت، دەولەت، ئاشتی و ئەمنییەت لەو ڕیزە چەمکانەیە کە فێمینیستەکان لێکدانەوەی جیایان بۆی هەیە و لە ناویاندا چەمکی دەولەت-نەتەوە بایەخ و قورسایی تایبەتی خۆی هەیە. لە ڕاستیدا پێوەندیی نێوان ناسیۆنالیزم و فێمینیزم یەکێک لەو پێوەندییە پارادۆکسیکالّ و دژوازانەیە کە هەموو بابەتەکانی تر وەک عەدالەت یان یەکسانی و بە تایبەت ژێ-سیاسەت دەخاتە ناو چەکمەجەی پۆلێنکاریی خۆیەوە. ناسیۆنالیزمی کوردیش تا ڕادەیەکی زۆر کاریگەریەتی لەسەر ژێ-سیاسەتی هەبوونی ژن دادەنێت. کەواتە ئەم ڕوونکردنەوە و بەرهەمەی کە لەم بەستێنەدا باسی لێ کرا، دەتوانین بنەمایەکی زانستی بۆ داڕێژین و بارودۆخی هەبووی هەولە فێمینیستییەکان پۆلێن بکەین. بەپێی توخمە سەرەکییەکانی تیوری جۆرج ڕیتزێر و هەروەها مانوئێل کاستێلز سەبارەت بە ڕوانین و لەم بنەما فکرییەدا بەپێی وەلامدانەوە بە دوو پرسیار تیۆرەکە دادەڕێژرێت. یەکەم ئەوەی

که: "چی سەبارەت بە ژنان دەزانین؟" و، هەروەها "بۆ چی بارودۆخی ژنان بەم شێوەی لێهاتووە؟" بەپێی وڵامدانەوە بۆ ئەم پرسیارانەش سێ تیۆری بنەمایی لێکدانەوە و پۆلێنکاریی هەوڵە فێمینیستییەکانی دارشتووە کە جیاوازن لەو پۆلێنکارییە جیهانی و قبووڵکراوە لە فێمینیزم کە هەموومان دەیزانین. لێرەدا ئێمە هەر لەم ڕوانگەیە کەڵک وەردەگرین و هەم تیۆرەکان و هەم پۆلێنکارییەکە دەخەینە بەر دەست. جیاوازیی جێندەری، نایەکسانی جێندەری و زوڵم و زۆری جێندەری.

جۆر	پێناسە و ئامانجی گشتی	بابەتی بەرەنگاری	خەسارناسیی
فێمینیزمی مافخوازانە	هەوڵ بۆ گۆڕانکاریی لە ناو یاسا و دەستەبەرکردنی مافە جیاوازەکان بەپێی فەرمان	نایەکسانی کۆمەڵایەتی و دەوڵەتی باوکسالار	درێژخایەن بوونی پرۆسە، زاڵبوونی عورف بەسەر یاسادا
فێمینیزمی فەرهەنگی	دارشتنەوەی چەمکەکان، گۆڕانکاریی لە ڕووبنەماکاندا، فەرهەنگسازیی یەکسان	دامەزراوە باوکسالارانەکان و فەرهەنگی زاڵ	کاڵبوونەوەی ڕۆڵی ژێربنەما، ئاڵۆزیی لە وەبەرهێنانی تیۆر و نەبوونی پراگماتیزم

فێمینیزمی پراکتیکاڵ	چالاککردنی ژنان و داڕشتنی پرۆژەی کاریی و ڕاهێنان	ئابووری مۆنۆپۆلکراو بۆ باوکسالاریی	کاتی بوون، زاڵبوونی نیگای کۆلۆنالیستی، گەندەڵی
فێمینیزمی ئایینی	گریدانی ئایین لەگەڵ مافەکانی ژنان و بەستنەوەی بە ژیانی کۆمەڵایەتی	ڕوخساری دژ بە ژنبوونی ئایین	پارادۆکسیکاڵبوونی بارودۆخی پێناسەکراو، چییەتی دژوازی چەمکەکان
فێمینیزمی بنەماشکێن و ڕادیکاڵ	داڕشتنەوەی پێگەی ژن، گشتگیربوونی گۆڕانکاریی	سیستمی باوکسالاریی تیۆلۆژی باوکسالاریی	بەرتەسکبوون لە جوگرافیایەکی تایبەتدا، نامۆبوونی بۆ زۆرێک لە گروپە کۆمەڵایەتییەکان

وەک نموونە بۆ فێمینیزی مافخوازانە دەتوانین ئاماژە بە هەموو هەوڵەکانی پارێزەران و ڕاوێژکارانی یاسـایی و هەروەها ئەو کەمپەینانە بکەین کە بۆ چاکسـازیی لە دەقەری یاسا و گۆڕینی مادە و تەبسەرەکانی دەقی یاسای باری کەسی و سزادانەکان بکەین بە تایبەت لە باشـوور و ڕۆژهەڵاتی کوردسـتان. لێرەوە هەوڵی ئەم جۆرە لە فێمینیزم تووشی بنبەستێک دەبێت لەگەڵ ئەو مادانەی کە لە شەریعەتەوە هاتوونەتە ناو یاسا و ناکرێت بە ئاسانی بگۆڕدرێن. ئەو "قیمومیت" و هەروەها "حضـانت" کە سـپێردراوەتە پیاو، خۆی بنەما و پێکهێنەری هەڵاواردن و نایەکسانییە. بەپێی تیۆرییەکانی گۆڕانکاریی

بریجز، لە قۆناغی سێهەمی گۆڕان لە بارودۆخی هەبوودایە کە زۆرێک لە هەوڵەکان دەچێتە دەڤەرێکی بێکاریگەریەتی واتە نە دەتوانن پۆزەتیڤ بن نە نیگەتیڤ. یاسای ژمارە هەشتی بەرەنگاری توندوتیژی دژ بە خێزان لە هەرێمی کوردستان و هەروەها مادەی سێ لە لایەحەی ڕاگرتنی توندوتیژی دژ بە ژنان و خێزان لە ئێران کە ڕۆژهەڵاتی کوردستانیش بەپێی ئەو یاسایانە کار دەکات. وەک نموونە بۆ فێمینیزمی فەرهەنگی دەکرێ ئاماژە بەو گروپانە بدەین کە بە تایبەت لەناو تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و سایت و فەزای ئاکادیمیکی ئێمە داهێنەری دەقی تیۆریک و سەرچاوەی زانستین. بەشێکی زۆریان لە لقێکی کۆمەڵناسی، فەلسەفە، ماف یان دیکەی بابەتە پەیوەندیدارەکاندا خاوەنی بڕوانامەن و هەوڵی گۆڕانکاریی بنەڕەتیان هەیە. وەک نموونە دەکرێ ئاماژە بە چەندین وەفد و گروپی تایبەت بکەین کە لەنێوان ساڵەکانی ٢٠١٠ پاش دامەزراندنی ئەنجوومەنی باڵای کاروباری خانمان و بەر لەوەش هەتاکوو ئەم ماوەیە بانگهێشت کراون بۆ هەرێمی کوردستان بۆ چارەسەرکردنی گرفت و پرسەکانی تایبەت بە ژنان. لە حاڵێکدا کە هیچکامیان خاوەنی شاکلیلێک بۆ کردنەوەی درگا داخراوەکانی پرسی ژنان نەبوون . لە بوارێکی تریشدا چەندین کەس لە فێمینیستەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستانیش بە دامەزراندنی سایت و گروپ لەناو سۆشیاڵ میدیاکاندا هەوڵی داڕشتنەوەی بنەماکانی یەکسانیخوازیی و چاکسازیی بواری کۆمەڵایەتی و فەرهەنگییان داوە پێوەندییەکانیان پێکەوە لەسەر بنەمای هاوڕێیەتی دامەزراوە. لە چەند دۆسیەی تایبەت بە باسی توندوتیژی جنسی ڕەفتاری دوو لایەن و دوو ڕوخساریان هەبووە و هێشتا لەسەر ئاساییترین پرەنسیپەکاندا ڕێک نەکەوتوون. سەرکەوتنەکان بەو گەلاڵەی کە باسیان کردووە تا ئێستاش بەردەوامە بەڵام ئەم جۆرە لە فێمینیزم پێوەندیی لەگەڵ چینە خوارووەکان و بەستێنی مەیدانیی گروپە کۆمەڵایەتییەکان، قوربانییە جیاوازەکانی هەڵاواردنی جێندەری پچڕاوە و نەبوونی فیزیکی لەناو سەنتەری کێشەکان و جوگرافیای مەسەلەکان بەشێکی زۆر لە هەوڵەکان لە ئاستی ئاکادیمیک و تیۆریدا دەهێڵێتەوە. ئەم

گرووپە لە چالاکانی بواری فێمینیزمی فەرهەنگی زۆر جار پێوەندییان لەگەڵ کوردستاندا پێوەندییەکی ئێمۆشناڵ و عاتیفییە نەک حەقیقی.

وەک نموونە بۆ فێمینیزمی پراکتیکاڵ دەتوانین گشت پرۆژە و هەوڵەکانی ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی ناوبەرین کە مێژوویەکی دوور و درێژیان هەیە. کۆمەڵەی ژنانی ڕۆژهەلات، یەکیەتیی ئافرەتانی دیمۆکراتی کوردستانی ڕۆژهەلات ١٩٤٦، کۆمەڵەی ئافرەتانی کوردستان لە باشوور، ڕێکخراوەی پێوەندییەکانی ئافرەتانی کوردستان و هەروەها یەکیەتیی ژنانی وڵاتپارێزی کوردستان ١٩٨٧ لە باکوور، ڕێدۆزیا ڕزگاریا ژنانی کوردستان، پارتی ژنانی کرێکاری کوردستان، کوردیناسیۆنی ژنانی بەڕێوەبەری سەربەخۆ لە ڕۆژئاوا، یەکیەتیی ژنانی گەنج لە ڕۆژئاوا و گەلێک ڕێکخراوی دیکە کە بە تایبەت لەدوای ٢٠٠٣ لە باشوور و دوای ١٣٧٦ لە ڕۆژهەلات، ژمارێکی زۆر لە ڕێکخراوەکانی تایبەت بە بواری مافخوازی ژنان پێک هات. ئەم ڕێکخراوانە کە تۆمارکردنیان و کارکردنی پراکتیکی ئەوان لەژێر کاریگەریەتیی بارودۆخی ئابووری و سیاسیی وڵاتی لکاودایە، ڕۆڵی بەرچاویان هەیە لە پێشکەوتنی بزاڤی دەستەبەرکردنی مافەکانی ژناندا. گەلێک پرۆژەی کارامەیی و فێرکاریی و وەگەرخستنی تواناکانی ژنانیان بەڕێوە بردووە لە هەمان کاتدا ڕەخنەی گەورەشیان لە سەرە بۆ نموونە گەندەڵی ئابووری و نیگای کۆلۆنیالیستی سەبارەت بە پرۆژەکانی ژنان کە هیچ کات تەواوبوونی نییە. بەشێک لەم پرۆژانە کاتین و بۆ پڕکردنەوەی جەدوەلی چالاکی ڕێکخراوەکان پێویستن و بەشێکی تریان هەرگیز پراکتیکاڵ نابنەوە لە لایەن ژنانی چینی مامناوەندی بەرەوخوار.

وەک نموونە بۆ فێمینیزمی ئایینی دەتوانین گشت هەوڵەکانی لایەنگرانی ئایین ناو بەرین کە پێیان وایە دەکرێ لەنێوان فێرکارییەکانی دەقە ئایینی و شەرعییەکاندا لەگەڵ وانە فێمینیستییەکاندا پێوەندییەکی ساغ و پێویست ساز بکرێت واتە ئایین لەم مەجالەدا

بابەتیکی فریدراو واتە Exclusion نییە و دەتوانین ئەم پێوەندییە سەر لە نوێ پێناسە بکەین. دەیان گرووپی حەقیقی و گرووپی دامەزرێنراو لەناو ڕایەڵە مەجازییەکاندا ئەوەمان پیشان دەدەن کە کەسانێکی زۆر لەسەر ئەم باوەڕەن کە دەکرێ ئاشتکردنەوەی فێمینیزم و ئایین بکەین بە جێژنێکی ڕاستەقینە و لەسەر ئەم باوەڕەن کە عورف و دابونەریت و بایەخە کۆمەڵایەتییەکانن کە بەریان بە یەکسانی جێندەری گرتووە نەک شەرع و ئایین.

وەک نموونە بۆ فێمینیزمی ڕادیکاڵ و بنەماشکێن دەتوانین بزووتنەوەی ژنانی ڕۆژئاوا ناو بەرین و هەروەها بابەتی پێناسەکراو لەژێر باس و کۆدی ژنۆلۆژی واتا و چەمکێک کە پارادایمی جێگری ژنانە و بۆتە ناوەندی ڕاستەقینەی هەوڵ و تێکۆشانی بزووتنەوەکانی ژنان. ژنۆلۆژی هاوکات کە لێکدانەوەیەکی مێژوویی هەیە لە بارودۆخی ژێردەستەبوونی ژنان، هەوڵ دەدات بۆ بنبڕکردنی ڕیشەکانی هەڵاواردنی دژ بە ژنان و چوونە ناو هۆکارەکانی پەراوێزخستنی ژنان. نادیە ئەلعەلی، لە دوای توێژینەوەکانی سەبارەت بە پێوەندیی نێوان ناسیۆنالیزم و فێمینیزم لە ئێراق و تورکیادا، گەیشتۆتە سوریا و لەگەڵ ئیزابێل کیسێر، گەلێک توێژینەوەی ئەتنۆگرافیکی بەڕێوە بردووە لە سێ بەشی کوردستاندا بێجگە لە ڕۆژهەڵات. ژینۆلۆژی(بایۆلۆژی) چەمکی سەرەکی و تۆخمی سەرکەوتووی هەوڵەکانی ژنان بووە. هەر بەو شێوە کە باسکراوە خەساریی تایبەت بەم هەوڵانە، بەرتەسک کردنەوەیەتی لەناو جوگرافیا و زەمەن و شوێنێکی تایبەتدا. واتە ژینۆلۆژی وا وێنا کراوە کە بەستراوەتەوە بە بیۆ-سیاسەتێکی دیاریکراو لە حاڵێکدا کە وانەکانی دەکرێ بگوازرێتەوە بۆ هەموو شوێنەکان و هیوای ژیانەوەی بزووتنەوەکانی لێ دەکرێت. وەک پاندۆرا کە هەموو هونەر و نیعمەتەکانی پێ بەخشرا و لە ئاکامدا سەری ئەو سندووقەی کردەوە کە پێی وترا هەرگیز نەیکاتەوە. هەموو بەهرە و خۆشییەکانی جیهان یەک لەدوای یەک بوونە هەڵم و ڕۆیشتن بێجگە لە هیوا

کە پاندۆرا لەناو سندووقە بچووکەکەدا هێشتییەوە. ژنۆلۆژی هەمان هیوای ئێمەیە لەناو دەستەکانی پاندۆرادا.

ڕوخساری ژانووسی پێگەی ژن

لەناو ئوســـتووره ڕۆمییەکاندا ژانووس یان یانووس، خوداوەندی دەروازەکان، دەرگا و بان و ڕێگەکانی ناو دەریایە و لە هەمان کاتدا خوداوەندی ســـەرەتا و کۆتاییەکانە. دوو ســـەری هەیە و دوو ڕوخســـاری هەیە کە یەکێکیان دەڕوانێتە بەرامبەر و یەکێکی تریان دەڕوانێتە پشـتی سـەریەوە. ئەو هەموو شـوێنەکان دەبینێت و هیچی لێ بزر نابێت بەڵام لە هەمان کاتدا دوو لایەن و دوو ڕوخسار و دوو ڕووی جیاواز لە یەکتری هەیە کە دژ بە یەکتر دەوەسـتن و ئەمەش ترسـناکی دەکات و پارادۆکسـیکاڵی دەکات. گێڕاویانەتەوە کە لەناو شاری ڤۆرۆمدا دەروازەیەکی تێدا بووە کە هیچ دیوارێکی نەبووە و هەرگیزیش بە کەس نەدەکرایەوە و هەر لێرەوە بووە کە ژانووس حوکمی دەکرد بەســـــەر هەموو شـــوێنەکاندا. ژانووس واتە پیاوێکی دوو ســـەر کە هەموو شـــوێنێک دەبینێت و هەموو کلیلەکانی بە دەسـتەوەیە و ئەوە خۆیەتی کە سـۆبژەیە و شـتەکان پێناسـە دەکات. دوو ڕوخســـاری دژ بە یەک و دوور لە یەک و لە هەمان کاتدا پەیوەســـت بە یەک خوداوەند کە تووشـــی ســـەرســـوڕمانت دەکات. دەتوانێ هاوکات هەم ژیان بێت و هەم مەرگ هەم دەرگای کراوە بێت و هەم دەرگای داخراو هەم ڕۆژ بێت هەم شـەو، هەم سـتایشـتی ژن بوون بکات و هەم بیکوژێت، هەم ژن بکاتە خواوەند و ئیلهام و هەم بیکاتە بە وتەی خۆی ســـۆزانی و لەشـــفرۆش و پاشـــان حوکم بە کوشـــتنی بدات و ئاڵقەی گوڵ بکاتە گەردن بکوژەکەی. 'لەناو کات-شـوێنی ئێسـتماندا و بە فوکوس کردن لەسـەر بارودۆخی ژن و ڕوخســاری پارادۆکســیکاڵی هەبوونی ئەم کەســە، دروســتکردنی دوو خوێندنەوەی جیاواز لە بارودۆخێکی یەکسـان دەگەڕێتەوە بۆ هەمان ڕوخساری ژانووسی دیاردەکان. بارودۆخی ڕاستەقینەی ئێستا و پێگە و داتاکانی پەیوەست بە ناسینی بارستایی و کێش

و قەبارەی هەبوونی ژن لەم کۆمەڵگەدا ئەو ئیمکانەمان پێ دەدات کە پرسی ژن و bio politics یان ژێ-سیاسەتی هەبوونی ئەو بەو ڕوخسارە جیاوازە ژانووسییە بخوێنینەوە. دەکرێ بە هەمان شێوە کە لە گوتاری فوکۆدا و لە بەرگی یەکەمی مێژووی سێکسوالیتەدا باسی لێ کراوە ژێ -یەکسانی، ژێ-فەرهەنگ، ژێ- سەرمایە، ژێ-کۆمەڵ قبوولی ژن واتە ئەو بەو پێناسانە زیاد بکەین. فوکۆ لە لێدوانی کۆلێژی دو فرانس لەنێوان مانگی ژانویە و ئاپریلی ١٩٧٨دا بەم شێوەیە باسی لێ دەکات: من ئێستا لەم تریبۆنەوە ئەوەتان پێ ڕادەگەیێنم کە بڕێک لە دیاردەکان و پێکهاتەکان زۆر گرنگ و بەرچاون. وا دیارە کە تایبەتمەندییە بایۆلۆژیکەکانی جۆری مرۆڤ دەکرێ ببێتە ئۆبژەی ستراتێژییەکی سیاسی، ستراتێژییەکی گشتیی دەسەڵات، ئەمە بابەتێکە کە من پێی دەڵێم ژێ-سیاسەت(بیۆسیاسەت). سیاسەتێکی ئاناتۆمی جەستەی مرۆڤ و کۆنترۆڵکاریی و سەپاندنی دیسیپلینییەکان کە دەکرێ بەسەر هەموو پێناسەکاندا زاڵ ببێت. داڕشتنی دابونەریتەکان، ڕاهاتنەکانی پەیوەندیدار بە سلامەت و لەشساغی، سک و زاکردن، پێکهاتەی خێزان، خوێن و شێوەی ژیان، ئەمانە هەموو نموونەگەلێکن لە ژێ-سیاسەت. ئێمەش دەتوانین ئەم بوونە و ئەم ژن بوونە و ژێ-سیاسەتی لە دوو ڕوخساری ژانووسیدا بدۆزینەوە. ڕوخسارێک کە ستایشتی ژن بوون دەکات و ڕێز لە جەستەی خاوێن و بێگەردی دەگرێت و بە فریشتە، ئازا، سەرکەش، خاوەنی متمانە بە خود و کارامە و لێهاتوو وەسفی دەکات یان بە ئۆبژەیەکی جوان و سەرنجڕاکێش لەناو تەوەری مەیل و ویستەکانی سۆبژەدا. لە هەمان کاتدا ڕوخسارێکی تر کە بێبەزەییە و سزا و ئەشکەنجەی جەستەی تاوانبار و لادەری ئەخلاق دەدات و بە هەمان شێوە کە مێری داگلاس باسی لێ دەکات ئەو "جەستە پیس"ە، کە لە بۆهۆنییەکان واتە یاسا و چوارچێوەی پاکداوێنی لای داوە، فڕێ دەداتە دەرەوە و حوکم دەدات کە دەبێ بکوژرێت یان ڕیسوا ببێت. ئەم دوو ڕوخسارە ژانووسییە چۆن پێکەوە کۆ بوونەوە؟ کامیان حەقیقەتە و کامیان مەجاز؟

ئۆبژەی ژنی کورد لە هەمان کاتدا کە دەتوانێت ببێتە بابەتی ناســین و دیتنی ســۆبژە، دەتوانێ پێشـــــاندەری پێوەندییەکانی نێوان کەســـەکانیش بێت و بنەمای پێوەندی و ڕەفتاری بەرانبەریان پێناســە بکات. فرۆید لە ســەرەتادا، چەمکی ئۆبژەی لەناو پاڵنەرە غەریزییەکاندا و لەناو کۆنتێکســـتی پێوەندی دایک-منداڵ بەکار برد و پاشـــان ئەوەی گواســـتەوە بۆ زۆرێک لە پێوەندییە تاکی و کۆییەکان. لە ئێســـتادا دەتوانین باس لەو بەدواهات و پاشـــماوە دەروونی و فەرهەنگییانە بکەین کە لە ڕابردووە هەتا ئێســـتا بەجێماوە و ڕەفتارەکانی ئێســتای تاکەکان دیاری دەکات و بە تایبەت لەســەر پێوەندیی نێوان ژن و پیاودا کاریگەریەتی دادەنێت. زۆرترین بارستایی وێنەکانی ژنی کورد کە بە تایبەت ڕوانگەی ناسیۆنالیستی پەسندی دەکات بریتییە لەم وێنانە کە ژنێکی کوردبوونی هەیە، جوانە، لەسەر بەرزایی شاخەکاندایە، لەناو ڕەشماڵ یان بە ئەسپێکەوەیە، خاوەنی متمـانە بە خۆیە، خـاوەنی داهـاتی خۆیەتی، بێمنەتی پیـاوە، پـاک داوێنـە، حیجـابی هەڵبژاردەی خۆی هەیە، شـێوازی ژیانی زۆرەملی نییە، ئازاد و ڕەهایە، خوێندەوارە یان زیرەکە، پابەند بە ماڵ و منداڵە و لە ڕابردووە تا ئێســـتا جێی ســـتایشـــت و پێهەڵگوتن بووە. ئەم ئۆبژەیە ڕەگ و ڕیشـــەی لەناو مێژوودا هەیە و لە لایەکی تریشـــەوە بووەتە بەشـێک لە ئەزموونی دەروونی و کۆمەڵایەتی ئێمە و بەو شـێوە کە یۆنگ خسـتوویەتییە بەر باس بەشێکن لە collective unconscious بە واتای نەست و ناوشیاریی گشتی ئێمە کە لای خۆمان و لای کەســانی تر کە دەمانبینێت یان ناومان دەبیســتێت و بیرمان لێ دەکاتەوە، ئەگەر خۆشــمان غایب بین، دیســان ئەو ئیماژانە ئامادەن و پێناســـەمان دەکەن. ئەمە ڕوخســاری ژانووســی میهرەبان و پەرەســەندوو، ڕوو لە داهاتووی ڕووناکە کە هەموو ماتێریاڵە خراپەکانی ســەرکووت کردووە و شــتەکانی لەناو دیســیپلینی خۆیدا کۆ کردووەتەوە. کاتێک دەمانهەوێ باس لە ژن -کوردبوون بکەین ئەم ئیماژانە ئەوەندە

زۆرن و ئەوەندە بێخەوشـــن کە ئێمە دەتوانن بۆ ماوەیەکی زۆر و بۆ گەلێک شـــوێنی جیاواز یارمەتی لێ بگرین. ئیماژەکانی ژنی کورد و بایۆســـیاســـەتی هەبوونی ئەو، لەم ڕوخسارە ژانووسییەدا هەموویان بێ هەزینەترین و جوانترین وێنەکان بەرهەم دەهێنێت کە بەدواهاتی ســـیاســـی کۆمەڵایەتی و ئابووری و فەرهەنگی نییە و هیچ قەیرانێکی مەعریفی دروست ناکات و ئەو گشتە پارادۆکسانە پیشـان نادات کە لەناو پێناسـەکردن خودی ئۆبژە و پێوەنـدییەکـانی نێوان ئەو و ســـۆبژەدا هەبوونی ئەو دەخـاتە ژێر پرســـیارەوە. لێرەدا ئەم نواندنەوە دوو قاڵبی گشـــتی و قەبەی هەیە یەکەمیان دەقەری کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی ئۆبژەیە کە ئـاخێنـدراوە بەم وێنـانە و ڕۆژانە بەرهەم دێتەوە ئەوی تریشیان دەقەری دەروونی و جیهانی ناوەکی نێوان ئەوانە کە دیسان لەژێر هێزی نواندنەوەدایە و سۆبژەیەکی گشتگیر و فرە ڕەهەند دروستی دەکاتەوە و ئایدیاڵ سازی کردووە. بەم شـێوەیە کە خودی پیاو ناتوانێت ئامێرەکانی جۆرە ناسینێکی تر لای خۆی دەســـت بخـات و ئەزموونی هـاوبەش واتە shared experiences لەگەڵ دیکەی پیاوەکاندا ئەم ئیمـاژانەیەکە کات-شـــوێن دەبەزێنێت و دەکرێ لە هەزاران ئەژماردا بەرهەم بێت. وێنەی تەشی ڕستن و منداڵ بەخێو کردن و هەنار دانکردن و کلاش چنین و هەڵپەرکێی کوردی ئاوێتەی سـانتیمانتالیزم و هاوکات لەگەڵ ئەوەدا پیشـاندانی دوایین پرۆژەکانی ڕێکخراوەکانی تواناســـازیی ئافرەتان، تەرخانکردنی بودجە بۆ ســـڕینەوەی جیاوازیی ڕەگەزیی لە ڕووکەشـدا، پیشـاندانی ئاسـتی متمانە بە خودی ژنان و نەبوونی توندوتیژی بە مێکەپکردنی میدیایی، پرۆژەکانی ســـێلێبریتیســـازیی بە گشـــت لق و پۆکانییەوە، نمایشـــتکردنی ئێگزەجەرەی جەســـتەی ژنانە بە کامێرای واق ورماویی پیاوانە، ڕاخســـتنی فەرشـــی ســـوور و دروســـتکردنی دەیان بۆنەی دەســـتکرد بۆ ئەو جەستانەی کە هێزی سێلیکۆن و نەشتەرگەریی جوانیمان نیشـان دەدەن، ئەمانە گشتیی ئەو ئیماژانەن کە ژانووســـی میهرەبان پیشـــانمان دەدات وێنەگەلێکی تازە کە پیشـــانی خۆمان و ئەوانی دی دەدات، ئەم وێنانە چ دەســـتکرد بن و چ تـایبەت بە جیهـانێکی

هاوتەریب، وەک پێشـــتر باس کرا، لەناو نەســـتی گشـــتیی ئێمەدا هاتوچۆ دەکات و بەتەواوەتی سۆبژە دەگەیەنێتە ترۆپکی چێژگرایی و کەمترین مەترسیی دروست دەکات.

ڕوانین بەم ڕوخســـارەی ژانووس بۆ هەبوونی ژن و بایۆپۆلێتیکی ئەو، نموونەی لەناو دەقی ڕۆژهەڵاتناســـەکاندا زۆرە کە لەســـەر بناغەی کلێشـــە، نیگای توریســـتی، تاکبێژیی، ســـیســـتمی دووانەســـازیی، دروســـتکردنی خود–ئەوی دی پێک هاتووە. (ڕوانین بۆ ڕۆژهەڵتناسیی ئێدوارد سەعید، زانستی مەترسیدار، ڕۆژهەڵاتناسی و بەڵاکانی نووسینی ڕابێرت ئێروین). لێرەدا مەجالی ئەوە نییە و مەبەســـت کردنەوەی ئەو باســـە قووڵ و زانستییەش نییە، ئەوەی پێویستمانە هێنانی چەند نموونەیەکە لەو جۆرە پێناسـەکردن و پیشـــاندانی فیزیکی ژن کە تا ئێســـتاش بەرهەم دێتەوە و لە خوازراوترین وێنەکانە کە حەز دەکەین لە ئێمە ببینن و خۆشمان بەردەوام ئاپەیتی دەکەینەوە و نیشان خۆمانی دەدەینەوە. هەروەک

برۆگێش پۆلاک دەڵێت: ژنانی ڕەشـــماڵ و گوندەکان لەناو کورداندا بارودۆخێکی جیاوازیان بە نیسبەت ژنانی عەرەب و تورک هەیە، ئەوان دەموچاویان لە پیاوانی بێگانە داناپۆشن و بە دیتنی ئەو پیاوانە ناشڵەژێن. هەروەها هێنری بایندێر دەڵێت "ئەوان زۆر جار لە بابەتە کۆمەڵایەتییەکاندا لەگەڵ مێردەکانیان قســـە و ڕاوێژ دەکەن تەنانەت کوڕەکان بە ناوی دایکیانەوە بانگ دەکەن". بارۆن دۆبێدن لە ســـەفەرنامەکەیدا دەنووســـێت: ئەو متمانەی کە بە پاک داوێنی ژنی کورد کراوە بووەتە هۆی ئەوەی کە پلە و پێگەی باش ببەخشرێتە ژنی کورد و کەسایەتیی خودی ژنەکانیش ئەم ڕێزەی بۆ خۆیان دابین کردووە و ئەمەش ژنی کوردی کردووە بە ڕەفیق و یارێکی باشـــتر بۆ پیاو". ســـێرجان مالکۆلم لە ١٨٠١دا کاتێک لە کرماشـــانەوە ڕێ دەکەوت بۆ وەســـفی ســـەرۆکی عەشـیرەی ماهی دەشـت نووسـیویەتی: ئەم سـەرۆکە ژنێکی ئازا و بەهێز و پتەوە و نزیکەی پەنجا ســـاڵی دەبێت، دەســـەڵاتدارە و بڕیاردەرە هەروەک کاترین

ئیمپراتۆری ڕووســـــیا. کلارا کۆلیۆرایس، بەڵام لە کتێبی دابونەریتی ژیانی ژناندا ئەمە باس دەکات "ئەوان لە کاتی نەبوونی مێردەکانیاندا، میوانداریيان دەکرد. ژنانی کورد داوێن پـاکن بەڵام ئەگەر هەڵەیەکیـان بکردایە دەکوژران"، لاپەرەی ٧٦. ژانووسـی میهرەبان کە ڕوو لە داهاتوو و ڕووناکییە و درگاکانی کراوە بوو، لێرەوە ڕوخسارەکەی تری دەردەخات.

گرێی مەدۆنا

لە ئێپیســــتمۆلۆژیی چەمکی فێمینیزمـدا گەلێک گرنگە کە بزانین خودی پیـاوانی ئەو کۆمەڵگە و بەسـتێن جوگرافیایی-مێژووییە چ ڕوانینێکیان هەیە ســـەبارەت بەو باســـە. ڕوخساری باش و ڕووناکی ژانووسیمان گێڕایەوە بەڵام هەر ئەم ڕوخسارە ڕوومەتێکی تری هەیە کە تاریک و توند و بێبەزییە. ڕوانینێک کە ئەســـیری عوقدەی مەدۆنایە و هەموو ژنەکان یان بە شـــێوەی ســـۆزانی دەبینێت یان فریشـــتە. بە لای ئەوەوە ئەگەر ژنەکان شیاوی ئەو مەدح و گێڕانەوە مێژووییانە نەبن کە باس کراوە کەواتە کەسانێکی بێبایەخن و شـایسـتەی هیچ جۆرە ڕێزگرتنێک نین. لەم حاڵەتەدا لە پێگەیەکی پارانوئید-ئێسکیزۆئیدەوە دەڕوانن واتە Paranoid-Schizoid Status کە هەموو چەمکەکانیش دەخەنە خزمەت ئەم پۆلێنکارییانەوە .لای ئەوان ژنەکان یان شـــیاوی پێ هەڵگوتن و هاوســـەنگی پیاوان و جێگەی متمانە و کاریگەریەتی دانانن یان وەک حەوا بە ڕەوایەتی تەورات، فریودەری پیاو و ساحیرە و لادەر و تێکشکێنی یاسا و دیسیپلینن. دەکرێ لە ڕوانگەیەلی پۆســـت مۆدێرنیســــتییەوە هەموو مرۆڤەکان بە هاووڵاتییانی یەک جیهان بزانین و سنوورەکان بە دەستکرد دانێین بەڵام لە ڕوانگەیەکی سیاسی و ڕیالیستییەوە ئەم هاووڵاتییانە لەژێر دەســـەڵاتی پێوەندییەکانی ســـیاســـەت-ئابووری و ســـیاســـەت-

کۆمەڵگەدان و کاریگەریەتی ئەم دەسەڵاتە ژێ-سیاسییەکانیان دەگۆڕێت. فێمینیزمیش لە وەها پێناسەیەک لە وڵات و دەوڵەت-نەتەوەدا خۆی گەلێک جیاوازی و هەوڵ و ڕێکخراو سیستمی لێ دەبێتەوە. یووال دیویز و فلۆریا ئانیتاس، هەبوون و مانەوەی ژنانیان لەناو بزووتنەوە نەتەوەییەکاندا بە پێنج شێوە دیاری کردووە: هۆکار و ژێدەری وەبەرهێنانی بایۆلۆژی ئەندامانی نەتەوە، هۆکاری وەبەرهێنانی سنووری نێوان گرووپەکانی ناونەتەوەیی، هۆکاری بەرهەمهێنان و گواستنەوەی فەرهەنگی نەتەوەیی، پێوەری سەمبۆلیکی دژایەتییە نەتەوەییەکان و هەروەها بەشداری چالاک لەناو گرفت و کێشە نەتەوەییەکاندا.

ناسیۆنالیزم هەر لە سەرەتاوە گوتارێکی جنسییەتی بووە و لە ناو ئەو بەستێنەدا دەخوێندرێتەوە.ئەم گوتارە پارادۆکسێکی بنەڕەتی لەگەڵدایە لە حالێکدا کە تیوریسیەنە پیاوەکان هەموو جیاوازییە جنسییەتیەکان لە بەرچاو ناگرن تەنها ئامانج لە وەدیهاتنی خواستی نەتەوەدا کۆ دەکەنەوە و نکۆڵی لە هەڵاواردن و سەرکوتکاریی جنسییەتی دەکەن. لە لایەکی دیکەشەوە ژنان لەناو بزووتنەوەکاندا هەر بەو شێوەیە کە ئاماژەی پێ درا هەڵگری بارێکی قورسی شوناس و نیشانە فەرهەنگییەکان و هێماکانی نەتەوەن و لادان لەم ئەرکانە هەر لەناو ئەو کۆنکرێتەدا سزا و بەدواهاتی پێناسە کراوە. وەک نموونە "اخلاص بسام" ژنێکی تەمەن ٣٨ ساڵان کە کەمپەینێکی زۆر گەورە و بەدووسی ڕێکخست بۆ ئەوەی کە بتوانێت یارمەتیی زۆر و داهاتی ئابووریی باش دەست بخات بۆ گرووپە دەروونییەکان و خۆی کە نیشتەجێی نیۆیورک بوو لە کاتی گەڕانەوە لە سنووری نێوان خاکی فەلەستین و ڕێژیمی ئیسرائیل لە لایەن براکەیەوە کوژرا. بۆ چی؟ چونکە وەک بیانییەکان تەنوورەی لەبەر کردبوو و هەروەها سووراوێکی تۆخی هەبوو، قاقا پێکەنیوە و هەموو بنەماڵەکەیانی سەرشۆڕ کردووە. بابەتی سەرنجراکێش ئەوە بووە کە نە ئەو برە پارە زۆرە کە "اخلاص" کۆی کردەوە گرینگ بوو نە ئەو ئەکت و

وزە و ژێدەرە کۆمەڵایەتییە کە خستییە ناو ڕێکخراوێک. پیاوانی بنەماڵە و عەشیرەکەی هیچ کات قاتڵەکە کە براکەی "اخلاص" بووە ڕادەستی پۆلیسیان نەکرد و تەنانەت پشتی ئەو پیاوەیان گرت لە کوشتنیدا و تەنها خوشکەکەی "اخلاص" تووشی ترۆما و شۆک بوو لەدوای مردنی خوشکەکەی، بەڵام دیکەی پیاوانی هۆز و عەشیرەت و خێزانەکەی هەستیان بە شانازی کرد. سەرۆکی خێزان وتی ئێمە دەبێ پارێزگاری لە دابونەریت و عورف و یاساکانی کۆمەڵگە ۆ هۆزەکەمان بکەین ئەو ئیتر پێی لە هەموو بنەماکان درێژتر کردبوو سزاکەی مەرگ بوو. واتە ئەم عەشیرە و ئێتنیک و بزووتنەوە سیاسییە بە تەواوەتی پشتی قاتڵی پیاو دەگرێت ئەگەر تەنانەت کوژراوەکە (ژن) سوود و قازانجێکی و دەسکەوتێکی زۆریشی بۆ ئەو کۆمەڵگەیە بووبێت.

"اخلاص" بە هێمای سووککردنی نەتەوەیی ئەژمار کرا و ئەم سووکایەتی و بچووککردنە واتە "Humiliation" جێی لێبوردن و بەخشینی تێدا نەبوو. لە کوشتنی "دوعا ئەسوەد خەلیل" کچێکی ئێزیدی کە عاشقی کوڕێکی موسڵمان بوو، دوو برا و دوو ئامۆزاکەی ئەویان لە پەناگەکەی دەرهێنا و لە مەیدانی ئاواییدا یەکەمین بەردەکانیان پێدا کێشا و دوای ئەوانیش دیکەی پیاوان و منداڵان و چەند ژنێک بەردبارانیان کرد، لەبەر ئەوەی بە باوەڕی ئەوان ئەم شەرمەزارییە جێی بەخشش نییە و دەبێ سزاکان بسەپێندرێت. هەروەها کوشتنی "ماریە" و " فادیمە" و"بەناز" و چەندین ژنی دیکە لە ئەورووپا بە ناوی پاراستنی نامووس ئەوەمان پیشان دەدات کە هیچ شوێنێک بۆ ژنان ئەمن نییە و دەکرێ شوێنە جیاوازەکان ببنە قوربانگەی کوژراوەکان. بەپێی پۆلێنکارییەکەی دیویز و ئانیتاس ئەم ژنانە کە لە کۆنکرێتێکی ناسیۆنالیستیدا هۆکاری وەبەرهێنانی سنووری نێوان گرووپەکانی نێوان نەتەوەیی، هۆکاری بەرهەمهێنان و گواستنەوەی فەرهەنگی نەتەوەیین، نابێ سنوورەکان ببەزێنن و ئەو دیسیپلینە سەپاوە تووشی داڕووخان بکەن.

کوبێنا مێرسێر (١٩٩٠) باس لە چەمکی "بارستایی قورسی نواندنەوە" دەکات کە دەبێتە هۆکاری دروستبوونی شوناسە زۆرەملێکان. ئەم بارە قورسەش لەسەر شانی ژنانە کە دوو لایەنی تاکی و گشتی هەیە و بە هەڵگرانی سەمبۆلیکی شوناس و شەرەفی جەماعەتێک ناو دەبرێن.

لە بزووتنەوەی لاوانی هیتلەرخوازدا دوو وانە بۆ کچان و کوڕان داڕێژرابوو. بە کوڕانیان دەوت: "وەفادارانە بژین، ئازایانە شەڕ بکەن و بە پێکەنینەوە بمرن". بە کچانیش دەوترا: "بەوەفا بن، پاک بن و ئاڵمانی بن". ئەرکی سەر شانی کوڕان ئەوە بوو کە ژیان و گیانیان بەخت بکەن بۆ نەتەوە و حزب بەڵام کچان پێویستیان بەمە نەبوو تەنها ئەوەی کە شوناسی نەتەوە بن بەس بوو. لە زۆربەی فەرهەنگەکاندا شەمایل و وێنەی ژنێک کە زۆر جار دایکە، دەبێتە سەمبۆلی نەتەوە و ڕۆحی جەماعەتێک. دایکی ڕووسیا، دایکی ئیرلەند، دایکی هیند و بگرە دایکانی تر. دەکرێ دایکی کوردیش بەم ناوانە زیاد بکرێت.

لەم بەستێنەدا دەتوانین باس لەوە بکەین کە ڕوانینی پیاوان بۆ ژنان و ڕوخساری سزادەری ژانووسی، ڕوانینێکی مازوخیزمی ئەخلاقییە، خودئازاردەرە بەرامبەر هەموو چەمکەکان و وێنەکانی تایبەت بە ژن و بە ئەرکی سەر شانی خۆی دەزانێت کە نمود و پێکهاتە و دەرکەوتەکان بگەڕێنێتەوە سەر جێگەی خۆی. وەک نموونە دەتوانین هەموو هەوڵەکانی پشت و بەرامبەری بزووتنەوەی "me too" یان نزیک بەوە ناو بەرین کە لە لایەن پیاوانەوە سەرکوت کرا. لە کەیسی "ک.ل" تاوانبار بە دەستدرێژی سێکسی بەرامبەر بە کچان و ژنانێک کە هەر ئەوانە هاوکاری خۆی بوون لە پرۆژە توێژینەوەکانی تایبەت بە بواری مافەکانی ژنان، بینیمان کە تەنانەت بە هەبوونی لانی کەم پێنج شایەتحاڵ و قوربانی لەم کەیسەدا، ڕای گشتی، کۆڕ و کۆبوونەوە پیاوانەکان، چالاکانی ئەم بوارە ئامادە نەبوون تاوانی سۆبژە قبوول بکەن و بە هۆی لایەنگریی

ناسیۆنالیستی لە تاوانبار هێرشیان کردە سەر قوربانییەکان و پاکانەی ئەخلاقییان بۆ تاوانبار کرد. من وەک نووسەری ئەم وتارە دەتوانم ئەوە بسەلمێنم کە لانی کەم یازدە کەس مامۆستای زانکۆ، پارێزەر، چالاکی مافی مرۆڤ، بەرپرسی ئەنیستیتۆ، ڕۆژنامەڤان و نووسەری پیاو، لەگەڵ من گفتوگۆیان کردووە بۆ ئەوەی کە ئەنگی تاوانبار لەسەر ئەو کەسە لا بچێت تەنها لەبەر ئەوەی پیاوێکی کوردە و لەناو ئێراندا نەشیاوە کوردان بەم باسە تاوانبار بکرێن و ئەمە سیناریۆی خودی حکوومەتە کە ئەم کەسەی بەو ئاوەڵناوە ناحەزەوە پێناسە کردووە. ئیمە ئەو سوبژەی کە بەم شیوە ڕەفتار دەکات بە قوربانی کار واتە Sacrifier ناو دەبەین. سوبژە هەندێ جار تەنها یەک کەس یان یەک ژنە، هەندێ جار حەشیمەت و گرووپ و خێزانێک. هێنری ئۆبێر و مارسێل موس لە پێناسەکردنی قوربانی و ژێ-سیاسەتی ئەودا، ئەوەمان پیشان دەدەن کە هەندێ جار ئەم قوربانییە نوێنەر و دەنگ و سەمبۆلی دیکەی قوربانییەکانە لەم بوارەدا. کەواتە ئەو پێنج کەسە لە دۆسییەی "ک. ا"دا ڕوخساری دیکەی قوربانییەکانن و ئێمە هەموومان بێپێشت و پەنا و بە داخکردنی کۆمەڵایەتییەوە بەجێ هێشتووە و دەستی تاوانبارمان کردووە. ئەمەیە لایەنی دیکە ژانووسی ئێمە. لەبەر ئەوەی بەپێی گرێی مەدۆنا، پێمان وایە هەموو ژنەکان دەبێ پاکیزە بن و هەر کەس دوور بێت لەم یاسایە کەواتە سۆزانییە، حوکمی کوشتنی ئەو ژنە دەدەین و گەر نەتوانین بیکوژین، بە شێوەیەکی سەمبۆلیک دەیکوژین. دەچینە پشت دەستدرێژیکارەکە و بە حوکمی ناسیۆنالیزم هەموو قوربانییەکان دەمکووت دەکەین.

روو لە فرانکێنشتاین، دووبارە دروستکردنەوەی دێوەکان

سوننەتە فەرهەنگییەکان و دووبارەسازکردنەوەیان یان داتاشینی ئەم دابونەریتانە بەشێکی کۆنکریتن لە توێژینەوە فەرهەنگی و کۆمەڵایەتییەکان. لای ئێمە ئەم بابەتە دژە ژنانە هەموو کات لە ڕوخساری تازەدا خۆیان نیشان دەدەن. هەر وەک چۆن ئێرک هابسبام و ڕینجر و بە تایبەت هابسبام لە کتێبی "داهێنانی سوننەت(ترادیسیۆن)" باس لەوە دەکات کە زۆربەی دابونەریتەکان، جێژن و بۆنەکان بابەتگەلێک نین کە ڕاستەقینە بن بەڵکوو دەستکردن و هەر بەم شێوەیە دەکرێ سیاسەتگەلێک دارێژین کە بۆ سەرکوتکاری و گوشار خستنەسەر ژنان بەکار دێن.

هابسبام سێ گرووپ لە سوونەتە دەستکردەکان ناو دەبات: ئەو دەستە لە دابونەریتەکان کە یەکگرتوویی کۆمەڵایەتی یان بوون بە ئەندام لەناو گرووپ و تاقم و دەستە ڕاستەکان یان دەستکردەکان دابین دەکات و سەمبۆلیکیان دەکاتەوە. دووهەم ئەو دەستە دابونەریتگەلە کە دامەزراوە، پلە و پێگە یان پێوەندییەکانی دەسەڵات تەئید دەکەن و ڕەوایەتی پێ دەبەخشن. سێهەم ئەو دەستە لە دابونەریتگەلەی کە مەبەستی سەرەکییان کۆمەڵ قبووڵکردن، پەسندکردنی باوەڕەکان سیستەمە بایەخییەکان و ئادابی ڕەفتارکردنە. ئەم سازکردنەوەی بایەخەکان میکانیزمێکە بۆ دروستکردنی کۆمەڵگەیەکی تازە کە لە ڕوانگەی هابسبامەوە دابونەریتگەلێکی دەستکردن کە لەگەڵ نەتەوە، ناسیۆنالیزم و دەوڵەت–نەتەوە و هەروەها گشت سەمبۆل و هێما نەتەوەیی و مێژووییەکان لە پێوەندییەکی قووڵ و بنەڕەتیدایە. ئێمە لە هەر سێ جۆرەکەیدا تووشی بەرهەم هاتنی قەبە و فرانکینشتاین ئاسا بووین. ڕوخساری ژانووسی کە سۆزانی بوونی ژنان وێنا دەکات و تووشی گرێی مەدۆنایە، باوەڕی بەوە هەیە کە دەبێ گشت نەریتەکان بە پاڵپشتی ناسیۆنالیزمی کوردی سەر لە نوێ بەرهەم بێنەوە. کەواتە ناتوانین بەوە دڵخۆش بین کە دێوەکانمان کوشتووە و ئیترهیچ سوننەتێکی فڕێدراو لەناو مێژوو بەدواماندا نایەت. هەموو ژنەکانیش لەم کاتانەدا ڕوو دەکەنە میکانیزمە پارێزەرییەکانیان

و ئەو دابونەریت و ســتراتیژییە تایبەتانە دادەڕێژن ک دەتوانێت بیانپارێزێت. لە کۆتاییدا ئاماژە بەو باســـە گرنگەی کاترین مەک کینۆن دەدەم کە دەڵێت مێژووی پێوەندییەکانی نێوان ژنان و پیاوان هیچ شـــوبهە و تاریکاییەکی نییە بەڵکوو لەژێر گشـــت ئەم دەریا و بیابان و جەزر و مەد و تۆفان و وشـــکەســـاڵییانەدا یەک شـــت نەگۆڕ بووە ئەویش بە ئەســـیرکردنی ژنان و زاڵبوونی پیاوانە. ڕیچارد ڕۆرتی باســـەکەی بەم شـــێوە تەواو دەکـات و منیش حەز دەکەم ئـاوا کۆتـایی پێ بێنم کە: گرووپێـک لە پیـاوەکـان کە ماسـولکەکانیان تۆزێک گەورەتر بووە بۆ گرووپێک لە ژنەکان کە ماسـولکەکانیان تۆزێک بچووکتر بووە، خۆیان نواندووە و لە خۆیان بایی بوون. هەر ئەمە و هیچی تر.